

VAR RESTES RUNSTENARNA?

Av Gunnar Ekholm

I sitt arbete om Upplands runstenar (Uppsala 1913) framlägger Otto von Friesen, med rätta betecknad¹ såsom »grundläggaren av den moderna svenska runforskningen», en rad viktiga iakttagelser om dessa minnesmärken. Till de intressantaste hör påvisandet, att runstenarnas huvudmassa samlar sig till landskapets jordbruksområde och därigenom markerar läget av det gamla Svearikets huvudbyggd vid tiden för kristendomens införande. Det viktiga avsnitt, som behandlar frågan om runstenarnas ursprungliga placering, innehåller emellertid vid sidan av fullt riktiga och värdefulla rön uttalanden, som vid ett närmare skärskådande måste väcka tvivel. Ytterligare skärpt blir detta i belysning av vissa senare forskningsresultat.²

Enligt von Friesen ha våra förfäder rest runstenarna huvudsakligen på platser av tre olika slag: på gravfält, vid vardera ändan av en fornbro samt vid tingsställen. En specialgrupp äro de, som själva beteckna sig som »vägvårdar» (*brotarkumbl*). Såsom undantagsfall upptagas runinskrifter invid gamla vägar på fast berg eller flyttblock. Av de tre huvudgrupper runmonument, som kunna urskiljas, är den förstnämnda den utan jämförelse största och viktigaste. Hit hänföres också »det stora flertalet av våra runstenar». »På gravfältet i gårdens omedelbara närhet», fortsätter von Friesen, »stod runvården både som ett kärt minne av framlidna fränder och som en prydnad för gården med runorna och den konstnärligt utarbetade ornamentiken lysande i röd färg.» Flerstädes stå visserligen numera dessa stenar helt ensamma på åkrar eller dikesrenar. Men detta har

¹ E. Wessén och Sven B. F. Jansson, *Upplands runinskrifter*, Del 1: I, *Sveriges runinskrifter*, Bd 6, Sthlm 1940—43, s. V.

² Föreliggande uppsats utgör en utvidgning av en art. i *Upsala nya tidning* 24/12 1949.

sin grund däri, att de gravfält, på vilka de ursprungligen haft sin plats, blivit bortodlade. Liknande är den förklaring, som gives till att »icke sällan» runristningar, anbragta på fast eller löst underlag, finnas även på betydligt avstånd från nutida människoboningar. »I icke få sådana fall» förekomma emellertid spår av gamla tomtningar i ristningens omedelbara närhet. En runinskrift av detta slag får därför antagas från början ha legat invid en numera övergiven gård.

Som exempel på runstenar, stående på den gamla gårdens gravfält, hänvisas bl. a. till den i Bollsta by, Vaksala sn. Här är runstenen onekligen rest i kanten av ett litet gravfält. Detta är ej undersökt, varför intet med bestämdhet kan utsägas om dess ålder. Vid en okulär besiktning gör det dock intryck av att vara från en helt annan och äldre tid än runstenen. Att märka är vidare, att den samtidigt står ett fåtal meter från och vänd mot den utan tvivel mycket gamla väg, som här i kanten av moränen förmedlar förbindelsen mellan gårdarna i Bollsta by och Ängelsta. Det kan antagas, att det är gravfältets läge invid denna väg, som varit den verkliga orsaken till att runstenen restes här. Att en runstens förekomst på ett gravfält inte behöver betyda något direkt samband med detta belyses klart av ett annat anfört prov på dylik sten, den vid Ängby i Lunda. Denna runsten, huggen av Asmund Kareson och »hans kanske mest lyckade verk», står dock ej på ett litet gårdsgravfält. Denna uppfattning grundar sig på att von Friesen endast lagt märke till de gravar, som ligga omedelbart intill runstenen och ej iakttagit, att de fortsätta såväl åt norr som söder och sydost.³ Ännu efter århundradens skadegörelse är detta gravfält ett av landskapets största och otvivelaktigt att betrakta som bygdegravfält. Av än större betydelse är, att gravarna på hela den del av fältet, som ligger norr om grustaget, vid undersökningarna sommaren 1947 visat sig vara nära ett årtusende äldre än runstenen. Av undersökningen framgick vidare, att stenens uppgift i själva verket varit att tillsammans med 14 st. flankerande bautastenar markera den ena ändpunkten av ett forntida vad.

³ Se kartan Pl. 19 i G. Ekholm, Runstensmonumentet i Ängby häst-hage, Tor 1948, Meddelanden fr. Upps. Univ:s Mus. f. nord. forns.

Såsom framgår av ovanstående, håller den förut givna förklaringen till runstensens uppträdande på denna plats icke streck. Stenens resande här betingas visserligen av samma kommunikationsförhållanden, som torde ha varit en väsentlig orsak till gravfältets anläggning på denna skärningspunkt för land- och vattenvägar.⁴ Men detta vad skulle utan tvivel ha ordnats här som på så många andra ställen, även om något gravfält icke förefunnits. En närmare granskning av runstenarnas förekomst på gravfälten skulle sannolikt i många fall ge liknande resultat. Deras uppträdande i detta sammanhang torde ej sällan finna sin naturligaste förklaring i de forntida vägar, invid vilka gravfälten blivit anlagda. Som exempel härpå kan hänvisas till stenen på Kvarnbo Lilläng i Läby. Där äro förhållandena nästan helt överensstämmande med dem i Lunda. Skillnaden är endast, att klyftan i tid mellan å ena sidan runstenen, å andra sidan ej blott de närmast liggande gravarna utan gravfältet i dess helhet är ytterligare ett par århundraden bredare. Som en analogi till Bollsta-stenen ter sig runstenen på Särsta mark i Knivsta, numera stående på tomtens till direktör Georg Modins Villa Jägra. Även denna sten ansluter sig till ett nu starkt förstört gravfält men vänder sig samtidigt mot en gammal väg — här den som går fram i Knivsta-dalens östra kant.

Vad beträffar von Friesens teori, att de isolerat stående runstenarna äro minnen av bortodlade gravfält, måste den väcka starka tvivelsmål. Av Upplands mellan 1300 och 1400 runstenar kännetecknas en mycket avsevärd procent av denna isolering. Skulle alla dessa markera försvunna gravfält, frågar man sig, om ej, när de ännu bevarade medräknas, deras antal blir orimligt stort. Denna fråga inställer sig särskilt i betraktande av att runstenarna, såsom von Friesen själv påvisat, koncentrera sig till ett område, som ej utgör mer än omkring en tredjedel av landskapets areal. Vidare märkes, att ett stort antal av dessa ensamstående stenar äro resta i en terräng, som är och

⁴ Då på gravfältets äldsta del finns en källa, dit ända ned i vår tid traktens folk sökt sig för att vinna hälsa och krafter, och platsens namn på goda grunder kan antagas ha varit det i sockennamnet återgående Lund, ha vi starka skäl att hit också förlägga en kultplats (förf. i Upsala nya tidnings julnummer 1947).

alltid varit otjänlig för odling. I dessa talrika fall kan frånvaron av gravfält icke skrivas på plogens konto, även om detta redskap i fråga om gravförstörelse utan tvivel har ett mycket långt syndaregister.

Emellertid finns verkligen ett antal runstenar, stående på eller invid åkertegar, således fullt odlingsbar mark. Men att här förefunnits numera bortodlade gravfält kan endast undantagsvis vara fallet. Även ett helt överplöjt gravfält gör sig i de flesta fall påmint vid plöjningen långt efter förstörelsen. För övrigt ha runstenarna av detta slag ofta sin plats på lermarkerna, en terräng, som i Uppland tycks tagas i bruk för gravfältsanläggning endast då det föreligger särskild anledning, exempelvis en kultkälla (Gödåker). Att märka är vidare, att dessa stenar ofta stå så långt från närmaste bebyggelse, att något gravfält ej rimligtvis kan antagas ha förefunnits. Ty såsom von Friesen understryker, ligga gravfälten vanligen i omedelbar anslutning till de gamla gårdarna och byarna. Men dessa äro aldrig uppförda på lermarkerna utan på de moräner, som omge dessa eller ligga som öar på slätten. Fullt riktig är emellertid uppfattningen, att dessa stenars isolerade ställning i många fall ej är ursprunglig. Men vad som möjligen bortodlats är nog i regeln icke gravfält utan *vägar*.

Att vissa stenars isolerade ställning långt ifrån alltid behöver tillskrivas något slag av bortodling visar den, som är rest på Ängby mark ett par hundra meter norr om Knivsta järnvägsstation. Möjligheten av ett gravfält invid brädden av Knivstaån, på en plats, än i dag översvämmad vid varje högvatten, är helt utesluten. Traktens gravfält, av vilka det äldsta går tillbaka till tiden för Kr. f., äro alla anlagda på de moräner, som bilda Knivsta-dalens sidor. Motivet för stenens resande här har utan tvivel varit en önskan att göra den synlig från ån, forntidens samfärdsled. Att dess framsida numera är vänd mot järnvägen sammanhänger med dess nyresande under 1860-talet.⁵

Den här framlagda meningen om runstenarnas ursprungliga placering, grundad på förstahandsstudier av materialet, får ett visst stöd av den karta över Upplands runstenar, som är bifogad von Friesens ovan berörda arbete. Dess skala (1 : 500 000)

⁵ Förf. i Fornvännen 1946, s. 193, not 1.

gör visserligen, att den får ett huvudsakligen statistiskt värde — den visar, till vilka områden stenarna koncentrera sig. Om de enskilda monumentens läge i terrängen få vi inga upplysningar. Men av kartan tycker man sig dock kunna utläsa, att stenarna i stor utsträckning följa de gamla färdevägarna till lands och vatten.

En viss kontroll av riktigheten i dessa iakttagelser kan erhållas genom jämförelser med Geologiska undersökningens kartblad, på vilka runstenarna, dessvärre ytterst ofullständigt och ofta felaktigt, äro inlagda. Kasta vi till en början en blick på bladet *Uppsala*, finna vi, att de båda stenarna å ömse sidor om Sävjaån vid Fålebro i Danmarks sn tydligen ha till uppgift att markera det forna vadstället över sundet mellan Kungsängsföret och Laggasjön.⁶ Vänd mot en fjärd i nämnda sjö har sannolikt Lövsta-stenen i samma socken varit ställd. Som rena vägmonument ha vi att uppfatta ytterligare 3 st. stenar inom Danmarks sn, nämligen de, som rada upp sig utefter vägen från Kvislinge i nordostlig riktning. De stå alla på lågt liggande lermark, där det ej kan bli tal om bortodlade gravfält. Vad beträffar det halvtannat 10-tal stenar, som på von Friesens karta äro inlagda kring Uppsala, åsyfta de sådana, funna i domkyrkans grund, varför deras ursprungliga plats är okänd. Bättre lokalbestämda äro de flesta andra stenarna öster och norr om Uppsala. Tyvärr äro de dock endast till mycket ringa del inlagda på geologiska kartbladet och kunna därför ej här indragas i diskussionen. Förtjänt att uppmärksammas ur väghistorisk synpunkt är emellertid stenen väster om landsvägen Vaksala—Jälla. Invid den äro inlagda ett par gravar, men egendomligt nog ej den återstod av fornbro, som här iakttages med riktning NV—SO. — Gå vi till de fullständigare inlagda stenarna väster om staden, finna vi i Jumkilsåns dalgång några, som påkalla vår uppmärksamhet. På ägora av Holmsta i Jumkil står en runsten invid vägen, där denna korsar ett litet tillflöde till huvudån. Längre upp i samma dalstråk finna vi vid Blacksta i Bälinge två stenar å ömse sidor om vägen. Vid en biflod till Vängeån möter oss en motsvarighet till den nyss-

⁶ *J. Sahlgren*, Farleden Uppsala—Trälhavet, Upsala nya tidnings julnummer 1935.

nämnda Holmsta-stenen, här med ett karakteriserande ortnamn: Ältoftabro.

Övergå vi från Ulleråkers till Hagunda härad, finna vi på Geologiska undersökningens blad *Sigtuna* ett flertal runstenar, som göra intryck av att anknyta till vägar av olika slag. Av det 10-tal stenar, som på von Friesens karta äro markerade i Sävaåns dalgång, står den sydligaste (Ölsta) vid ett vägshål, under forntiden sannolikt också synlig från ån. Den närmast i norr liggande stenen (Ransta) anges på kartbladet ha sin plats på ett gravfält söder om gården. Enligt Klingspor⁷ skall den dock vara funnen i en backe norr om Ransta. I så fall skulle vi också här ha att göra med en ensamstående sten, rest invid vägen Ölsta—Säva. Ett otvivelaktigt vägmonument är den på ett flyttblock inhuggna ristningen vid Säva bro, nära ett vägshål och tydligen också avsedd att synas från ån. Synliga från såväl landsväg som vattendrag äro också stenarna vid Focksta och Möjebro, den senare flyttad till Hagby prästgård och sedermera, 1948, införd till Statens historiska museum.

Av det 20-tal runstenar, som von Friesen känner från socknarna Väster-Åker, Balingsta och Gryta, äro endast ett halvt dussin inlagda på *Sigtuna*-bladet. Under förutsättning, att den nuvarande placeringen är den ursprungliga, synas alla dessa vara knutna till gamla förbindelsevägar. På Sävaåns östra strand, nära mynningen i Lårstaviken står Frövistenen. Stenarna vid Norsta, Måsta och vid Balingsta kyrka skola enligt sina egna inskrifter ha stått vid broar. Ett vägmonument är sannolikt också det av Klingspor⁸ omnämnda brottstycket från en skogsbacke nära vägen Ölsta—Balingsta kyrka. Angående de båda vid Wik funna stenarna låta sig inga säkra slutsatser dragas, men ingenting tyder på att de varit förbundna med gravfält. Väster-Åkers sn äger utom de båda stenarna vid kyrkan en enstaka ristning: på ett flyttblock. Detta ligger på Årnsta mark invid den väg, som förenar dalgångarna för Balingsta- och Dalbyåarna.⁹ Det är ett läge, som nära överensstämmer med den

⁷ Uppl. fornm. tidskr., Bd 1: 1, s. 32.

⁸ O. a. a., Bd 1: 1, 15 ff.

⁹ O. a. a., s. 17.

av von Friesen¹⁰ omnämnda kyrkstigsstenen i Eds sn. För det halva dussin runstenar, som Klingspor upptar från Dalby sn, förefaller den ursprungliga platsen i allmänhet oviss. Som säkra vägmonument ha vi emellertid rätt att beteckna de båda invid Viggbybron.

De ovan diskuterade runstenarna ha i allmänhet haft sin plats vid landsvägar eller smärre vattendrag. Beträffande stenarna från Wik kan dock ifrågasättas, om de ej voro avsedda att ses av dem, som färdades längs stränderna av den stora havsvik, som vid denna tid skar djupt in i den nuvarande Örsundaåns dalgång. Detsamma gäller stenen på Gryta gård i Gryta sn. Utan allt tvivel ämnad att ses både av dem, som färdades till lands och till sjöss, var den vackra Balle-stenen i »Örsunda beteshage», numera flyttad till landsvägen längs dalgångens nordkant. Ursprungligen hade nämligen denna sten sin plats på den branta strandslutningen invid den väg, som här korsade det gamla Örasund och var det stora huvudstråket mellan Uppsala-trakten och sydvästra Uppland.¹¹ Söder om Örsundaån, där runstenarna också i stor utsträckning synas anknyta till landsvägar och vattenleder,¹² ha vi på Varpsundsnäset i Yttergran det praktfullaste uppsvenska exemplet på runstenen som vägmonument.¹³ — De här framlagda stöden för att placeringen av runstenarna i många fall har sin enda förklaringsgrund i hänsynen till forntidens kommunikationsleder ha alla hämtats från det i »Sveriges runinskrifter» ännu icke behandlade Uppsala län. Genom penetrering av nämnda verk i samband med studium av tillgängliga kartor skulle utan tvivel ytterligare en mängd belägg på den här framlagda åsikten kunna företes.

En närmare granskning av de uppländska runstenarnas placering leder sålunda till resultatet, att de nära ansluta sig till forntidens samfärdsvägar. Betecknande är, att när von Friesen skall förklara platsvalet för den på Uppsala mark sist funna runstenen, den som kom i dagen vid grundgrävningen till Centralbadet, måste han hänvisa till 1000-talets kommunikations-

¹⁰ O. a. a., s. 14.

¹¹ Förf. i Uppl. forn. tidskr., Bd 8, s. 157 ff., fig. 19—21.

¹² O. a. a., kartan å s. 149.

¹³ Se vignetten i *von Friesen*, a. a., s. 1 samt fig. 26.

förhållanden.¹⁴ Stenen har, förklarar han, haft sin plats strax intill hamnen i det gamla Östra Aros. »Här synas på åbrädden vid fallet ett flertal runstenar ha varit resta.» Den viktiga knutpunkt för samfärdseln, där sjöleden upphörde och landsvägarna togo vid, har sålunda ansetts lämplig för resande av dylika monument. Det är nu ej längre tal om vare sig gravfält, fornbro eller tingsplats.¹⁵

De slutsatser, som här dragits om principerna för runstenarnas uppställande, överensstämmer med dem, som ansetts råda för ett par andra fornminnesgrupper, ägnade åt de döda. I Havamal läsa vi, att »bautasteinar standa brauto nær». Detta uttalande förtjänar uppmärksammas även av den anledningen, att de äldsta runstenarna tolkats som bautastener med inskrift. Såsom Sophus Müller påvisat,¹⁶ följa på Jylland även sten- och bronsålderns gravhögar gärna de gamla vägstråken. Också beträffande de svenska storhögarna från brons- och järnåldern har man gjort liknande iakttagelser.¹⁷ Vi ha rätt att spåra samma principer i de bohuslänska kumlens anläggning på dominerande höjder i sikte från havet, den stora samfärdsleden. Syftet med detta gravmonumentens resande på vitt synliga ställen får sin litterära belysning i Beowulfdikten. Hjälten bjuder där sina män, att sedan hans bål förbrunnit, på Valudden uppkasta en mäktig tumulus, »att den sedan må kallas Beowulfs gravhög / av sjöfarande, som föra höga / fartyg från fjärran över vågor- nas töcken» (Wickbergs övers. 2506—08). Gå vi till vår egen tids minnesmärken över betydande män och kvinnor, finna vi dem ju också främst på offentliga platser, där folklivet pulserar som livligast och där monumenten bäst fylla sin uppgift att undan glömskan rädda minnet av de hädangångna.¹⁸

¹⁴ O. von Friesen, Runorna i Sverige, Uppsala 1923, s. 72.

¹⁵ Inom Uppsala stads område ehuru på andra (västra) sidan om än låg dock, såsom påvisats, Ulleråkers tingsplats (litt. i Namn o. bygd 1925, s. 91 ff.).

¹⁶ Vei og Bygd i Sten- og Bronzealderen, Aarb. for nord. Oldkynd. o. Hist. 1904.

¹⁷ O. Lundberg, Kungshögarna vid Eriksgatan, Ur Västmanlands forn- tid, 2, Sv. turistfören:s årsskr. 1918. Se även förf. i Fornvännen 1938, s. 94.

¹⁸ Om, såsom antagits (B. Bergman, Uppländsk run- och bildristning, Sthlm 1948, s. 262 ff.), de korsmärkta runstenarna även haft till syfte

I och med framläggandet av ovan anförda synpunkter har givetvis icke förnekats, att runstenar i betydande antal verkligen rests på gravfält som en del av övriga där förekommande funerala monument. I fråga om vikingatidens rikt smyckade stenar har ju påvisats, att de utvecklats under inflytelser från det kristna England.¹⁹ I samband härmed har klargjorts, att denna utveckling i Mälardalens provinserna förmedlats genom gravkistor av Eskilstunatyp, och att åtminstone några av de uppländska runstenarna varit verkliga gravvårdar.²⁰ I och för sig sannolikt förefaller därför, att även en del av de övriga stenarna i analogi härmed uppställts i förbindelse med gravar och gravfält. Detta står ej i motsägelse till ovan hävdade åsikter om runstenarnas placering. Ty gravfälten äro ej endast gårds- utan även bygdegravfält och som sådana offentliga platsar, där folk samlas, och där rikt tillfälle till monumentens beskådande erbjuds sig. Men det förefaller, som skulle den proportionella storleken av denna runstensgrupp blivit i hög grad överskattad. Att hit över lag hänföra också de ensamstående stenarna måste vara oriktigt. I själva verket torde det stora flertalet av dessa vara att räkna till von Friesens undantagsfall — vägvårdarnas kategori.²¹

För ernående av full klarhet i den här debatterade frågan om runstenarnas ursprungliga placering är dessvärre den nu föreliggande litteraturen icke tillfyllest. Den ojämförligt största delen av denna litteratur är av helt eller till övervägande del filologisk karaktär.²² Även arkeologiskt-topografiska synpunkter söker visserligen von Friesen anlägga, men såsom icke fack-

att propagera för kristendomen, har detta varit ytterligare en anledning att giva dem en iögonfallande placering.

¹⁹ S. Lindqvist, Den helige Eskils biskopsdöme, Ant. tidskr., 22: 1, 1915.

²⁰ Lindqvist, a. a., s. 96.

²¹ Ett starkt intryck av de uppländska runstenarnas anknytning i varje fall till de nutida vägarna lämnar bildmaterialet i Wessén och Jansson, a. a. Se exempelvis Del 1: II, Pl. 18, 28, 65, 93, 103, 106, 111, 129, 163, 168, 176. — Sambandet med vägarna också betonat av Jansson i Antikvariska studier II, s. 77, 85 f.

²² I A. Nordén, Bidrag till svensk runforskning, Antikvariska studier, I, 1945, beröres dock bl. a. även placeringsfrågan. Östergötlands runstenar förklaras ej uteslutande finnas på gravfälten utan på »bygdernas samlingscentraler» (s. 190).

man på detta område begår han därvid, som vi sett, allvarliga misstag. Att göra våra runstenar till föremål för ett studium även ur denna synvinkel är i själva verket ett arbete, som ännu återstår. Särskilt i Uppland med dess rika material ha vi rätt att från detta håll hoppas på avsevärda bidrag till kännedomen om vårt lands forntida vägsystem. Att en av landskapets förnämligaste runstenar kunnat vara känd i nära 300 år och upprepade gånger fackmässigt undersökt utan att man iakttagit, att den utgör mittpunkten i en stensättning av nära 30 m:s längd och att den markerar platsen för ett forntida vad — detta visar, att det trots allt ännu återstår en del att göra i utforskandet av våra runmonument.

Efterskrift

Sedan manuskriptet till denna uppsats inlämnats till tidskriftens red., finner jag, att *Johannes Steenstrup* i fråga om platsvalet för de danska runstenarna kommit till resultat, som nära överensstämmer med mina. I »Festskrift til Kristian Erslev» (Khvn 1927), s. 21 ff., finna vi av honom nedanstående uttalande. »De ældste Runestene — — — og ligeledes flere fra en senere Tid er rejste paa Gravstedet, men karakteristisk nok er dette ofte arvet fra en tidligere Old, en Høj fra Jern-, Bronze- eller endog Stenalderen. I alt Fald fra Midten af det 10. Aarhundrede er ikke Nærhed ved Gravstedet saa lidt som ved Boligen, det væsentligt bestemmende. De sattes fremfor alt ved Veje eller paa Højder, hvorfra de saas viden om, idet de havde et Hovedmaal at hædre den afdøde ved at tale til Befolkningen om hans Værd og Fortjenster. — — — Den Plads, hvorpaa disse Stene endnu findes, eller hvor efter sikre Oplysninger de flyttede Runestene tidligere har staaet, viser klart, at de var satte paa Steder, hvor de tildrog sig Opmærksomhed. De knejste paa Bakkekamme, paa Aabredders Skrænter, saa at de kunde ses af dem, der i Fartøjer bevægede sig paa Aaens Vande, de stod langs Vejsiderne og kunde retlede om, hvor der var farbart, ikke mindst naar Snelaget skabte den ensformige hvide Flade.» (All spärr. av Steenstrup.)

ZUSAMMENFASSUNG

Gunnar Ekholm: Auf welcherart Plätzen wurden die Runensteine errichtet?

In seiner Arbeit Upplands runstenar (Uppsala 1913) legt Otto von Friesen die Meinung vor, dass die Runensteine hauptsächlich auf folgenden Plätzen errichtet wurden: Gräberfeldern, Thingstätten, an den beiden Enden alter Brücken und, seltener, an Wegen und Pfaden. Die grösste

und wichtigste Gruppe sei die erstgenannte. Dieser seien auch die meisten alleinstehenden Steine, als Reste weggeackelter Gräberfelder gedeutet, zuzurechnen. Dieser Ansicht tritt Verf. entgegen. Auf gewisse untersuchte Gräberfelder hinzuweisend zeigt er, dass die Runensteine hier einer ganz anderen Zeit als die der Gräberfelder angehören, und dass sie in Verbindung mit alten Wegen und Furten stehen. Die alleinstehenden Steine findet man oft in ganz sterilem Gelände, unbrauchbar für Ackerbau. Hier kann der Pflug nicht als Zerstörer aufgetreten sein. Andere dieser Steine stehen zwar auf Lehmboden, aber auf diesem Grund werden die Gräberfelder nur ausnahmsweise angelegt. Vielmehr schliessen sie sich den alten Höfen und Dörfern auf den Moränenrücken an. Richtig ist, dass die isolierte Stellung dieser Steine oft nicht ursprünglich ist. Aber weggeackert dürften meistens nicht Gräberfelder sondern Wege und Pfade sein. Viele Steine haben immer isoliert gestanden, und die Erklärung liegt oft in der Nähe alter Verkehrswege. In grosser Ausdehnung zeigen die Runensteine somit dieselbe Plazierung wie die Bautasteine, die Erd- und Steinhügel der Stein-, Bronze- und Eisenzeit. Die Erklärung findet sich im Beowulf-Gedicht: das Grabmal soll um der Verbreitung des Ruhmes willen von möglichst vielen beschaut werden. — Mit dieser Auffassung steht nicht in Widerspruch, dass viele Runensteine wirklich auf Gräberfeldern stehen. Denn auch diese sind öffentliche Plätze, wo sich oftmals Menschen versammeln und die funeralen Monumente aller Art besehen können. Diese Gruppe der Runensteine ist aber an Zahl stark überschätzt worden. Alle alleinstehenden Steine hierher mitzuzählen ist unrichtig. Die Mehrzahl dieser Runensteine dürften alte Verkehrswege markieren. Es steht noch aus, diese Verhältnisse näher auszuforschen und dadurch zur Kenntnis unserer vorgeschichtlichen Land- und Wasserwege beizutragen.